

Ötvös József

Csiha Kálmán református püspök

Vannak életek, emberek, akik akarva-akaratlanul belesodrónak a történelem alakulásába, és ez nem mindig tudatos. Egy olyan sokat változó történelmi időben, mint a 20. század, és egy olyan mozgalmas régióban, mint a Romániához csatolt Partium és Erdély, ebben a sodródó történelmi korszakban örök példává minősülnek azok, akik erkölcsileg, hivatásukban és nemzetszolgálatukban talpon tudnak maradni. Sokszor csak egyszerű helytállásukkal, szolgálatuk tisztességes felvállalásával, csendes, de kitartó és következetes hivatástudatukkal megérdemelt előjárókká válnak, és közösségük által méltán tisztelt őrállókká. Ilyen őrállóként él emlékezetünkben, történelmünkben, nemzeti, vallási helytállásunk emelvényén Csiha Kálmán (1929–2007), az Erdélyi Református Egyházkerület 44. püspöke, aki éppen egy évtizeddel ezelőtt hunyt el itt, Marosvásárhelyen.

„Csiha Kálmán 1929-ben Érsemlyénben született földbirtokos családban.” Ezekkel a szavakkal indítja Bogárdi Szabó István dunamelléki református püspök egykori püspöktársáról szóló megemlékezését a Magyar Örökség Díj Erdély püspökének való odaítélésakor. Jó négy évtizedes ismeretségünk alatt soha nem beszélt kúriás indulásáról, de valahogy mégis mindig érződött előkelő származása, még akkor is, amikor Trabantjával a Küküllő völgyéből fölérkezett Kolozsvárra. Életének nagy részében teher volt ez a földbirtokos származás, de egyéniségében – bármilyen szerényen is élt és viselkedett – soha nem tudta magáról levetni.

Egy rövid, boldog barantói gyermekkor után ifjúságának, fiatalkorának súlyos terhét jelentette ez a családi háttér. A második világháború után berendezkedő kommunista világ elválasztotta családjától. Szüleit és kisebbik testvérét Csíkszeredába száműzik kényszerlakhelyre, még a fiuk esküvőjére sem mehetnek el hét év múlva, mert a számukra kijelölt várost nem hagyhatják el. Ott is temetik el őket. A háború és az utána következő évek összevisszaságában legalább hat helyen jár iskolába, az utolsó években otthontalanul, kenyerét munkával keresve fejezi be a középiskolát.

Iskoláinak városai jelzik egyben azt az életutat is, amelyet egy érmelléki fiatalnak végig kellett járni a múlt század '30–40-es éveiben. Érmihályfalvára még szekérrel viszik naponta nagyobbik testvérével, de később Sárospatakra kerül, majd Debrecenbe, aztán vissza Érmihályfalvára. Középiskoláit Zilahon és Nagyváradon végzi, ott is érettségizik. Mint jó reális, a fizika szak és a teológia között vívódik, majd az utóbbit választja, és 1954-ben fejezi be tanulmányait a kolozsvári Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézetben. Ott ismerkedik meg feleségével, Nagy Emesével, akivel 1956-ban kötnek házasságot.

Már első szolgálati helyén, Arad-Gájon gyülekezetet szervez, és lelkészi lakást épít. Akkor még nem tudja, nem tudhatja, egyedi igehirdetése mellett ez lesz rá igazán jellemző: az építés és a gyülekezetszervezés. Csakhogy az első gyülekezeti szolgálat rövid ideig tartott ...

1957 decemberében fel nem jelentés miatt letartóztatják, és egy koncepció perben 10 évi szabadságvesztésre és vagyonelkobzásra ítélik. Bűne az volt, hogy a csíkszeredai Fodor Pál (Fodor Imre későbbi marosvásárhelyi polgármester édesapja) meglátogatta, és ő nem jelentette ezt a látogatást a titkosrendőrségnek. Büntetése tíz év börtön állam elleni felforgató tevékenységért. Megjárja Kolozsvár, Marosvásárhely, Szamosújvár és Jilava börtöneit, majd a Duna-csatornához kerül.

Börtönéveiről szóló vallomásaiban olvashatjuk: „... az ablakon beszáll a harangszó. A Gecse utcában mindennap harangoznak, reggel és este istentisztelet van. A harangszóra mindenki elnémul és imádkozik.” Aztán eltelik két évtized, s az egykori börtönre ítélt igehirdetésére a Gecse utcai templomban vasárnaponként 800-an is figyelnek elnémult áhítattal, és mondják vele együtt az imádságot. Bizony, Isten útjai kifürkészhetetlenek!

Az 1964-ben kihirdetett általános amnesztiával szabadul ki, amikor az Amerikai Egyesült Államoktól kapott kölcsön feltétele volt a politikai elítéltek szabadon bocsátása, és a kiszabadult lelképásztorokat vissza kellett helyezni egyházi szolgálatukba. Így kerülnek lelképásztor feleségével a Küküllői Református Egyházmegyéhez tartozó Gógán és Gógánváralja gyülekezetekbe. Innen pedig szépen ível föl őrállói szolgálata a püspöki tisztségig.

Gógánváralja egy kicsit a lelki megpihenés és erőmerítés menedékháza volt az elszünetelt börtönévek után. Önéletrajzi vallomásában életük legszebb idejének nevezi. Kedves, melegszívű falusi református – és más vallású – emberek szeretete veszi körül őket, és készítik fel az előtte álló nagy, mozgalmas életszolgálatra.

Ottani szolgálati idején kezdi újra gyakorlati teológiából készülő doktori tanulmányát, amelyet a letartóztatásával szakítottak félbe. Éppen egy doktori dolgozatának megvédésével kapcsolatos esemény kapcsán találkoztam én is először nevével, 1975-ben. Juhász István teológiai professzor családjánál voltam, amikor csillogó szemmel érkezett haza a professzor, és így adta tudtunkra a hírt: „végre egy bátor doktorjelölt felbolygatta a megkövesedett barthi teológiát”. Ugyanis a hivatalos egyházi tanítás szerint Isten Igéje a Szentlélek ereje által érkezik el az igehallgató közösségéhez. Csiha Kálmán mindezt nem tagadta, de bátran föl vállalta nagy tekintélyű vizsgáztató professzorával szemben, hogy ebben a titokzatos történetben meghatározóan fontos az emberekhez közvetítő személy, az igehirdető egyénisége, hűsége.

Bátor kiállításának, „apró reformációjának” legtalálóbbr igazolása az ő egész élete, igehirdetői, papi hivatásának megélése.

Ugyanennél a családnál talákoztam vele először személyesen. Csegedi Ákos pókakeresztúri lelkipásztorral – távoli rokonokkal – látogatták meg a családot, és számomra egyből tekintély lett az a lelkipásztor, aki a mi kisebb régióink közösségi szolgálatát végzők etalonjával jár együtt. Sok minden történt azóta, de bennem most is az a bátor és alázatos, Isten Igéjét tekintéllyel hirdető erdélyi órálló képe maradt meg róla.

A doktori címet már marosvásárhelyi lelkipásztorként szerzi meg. Először a Vártemplom másodlelkésze, végül a Gecse utcai Kistemplomban szolgálnak feleségével, Csiha Emese lelkipásztorral együtt. Bármennyire szubjektív ez a megítélés: itt volt élete, életük legáldásosabb és leggazdagabb szolgálati időszaka. Először a Marosvásárhely IV. Szabadi Úti Református Egyházközséget önállósította, majd utána esperesként még négy önálló református egyházközséget alapít meg Marosvásárhelyen: Szabadság utca, Cserealja, Tulipán utca és a Kövesdomb. Nyugodtan kijelenthetjük, diplomáciai érzékének, egyházpolitikai adottságának köszönhetően alakult ki az a rendkívüli székelyföldi egyházi helyzet, hogy Marosvásárhely nyolc református gyülekezetében egy időben négy egykori politikai elítélt, börtönviselt lelkipásztor szolgált (Bustya Dezső, Csiha Kálmán, Fülöp G. Dénes és Varga László). Ezek és a többi név is jelzi, igazolja, példamutató nemzedék vállalta és végezte a múlt század '80-as éveiben Marosvásárhelyen a református egyházban a lelkipásztori munkát, és ennek volt vezető egyénisége Csiha Kálmán esperes, később erdélyi püspök.

Első egyházmegyei tisztségviselői megválasztását még meg tudta akadályozni az államhatalom: a Küküllői Református Egyházmegyében missziói előadónak jelölik, és meg is választják. Erről még sikerült őt lemondatni, de az 1989-es fordulatkor már az egész Erdélyi Református Egyházkerület missziói előadója, generális direktora, és megválasztása még a hírhedt Ceaușescu-érában történt, mert Isten rendelésének útjával szemben még az államhatalom is tehetetlen.

Nagy Lajos esperes, Gecse utcai hűséges református lelkipásztor 1974-ben bekövetkezett halála után őt hívják és választják meg kistemplomi lelkipásztornak, és elkezdődik az a másfél évtizedes marosvásárhelyi szolgálat, amely városunkban olyan meghatározó történelmi, nemzeti és egyházi esemény, amit nemcsak krónikában örökítettek meg, hanem kitörölhetetlenül ott él ma is az emberi szívekben, életekben.

1980–1990 között az egykori Marosvásárhelyi Református Egyházmegye esperese (azóta ez az egyházmegye három részre – Görgényi, Marosi és Maros-mezőségi – osztva él tovább). A Gecse utcai egyházközségben elkezdett mozgalmas lelki életet így viszi és terjeszti ki a 105

egyházközsegből álló, százezer lelket magában foglaló nagy egyházmegyére. Amikor már harcedzett munkabírása sem elégséges a lelkiismeretes szolgálathoz, megszervez még egy vizitációs bizottságot, és úgyszólván állandóan látogatják, segítik, biztatják az egyházmegye presbitereit, híveit, lelkipásztorait. S mindez a diktatúra legszigorúbb éveiben, amikor már a mindennapi kenyérért is sorba kellett állni.

A kelet-európai változások után választják meg az Erdélyi Református Egyházkerület 44. püspökének, majd újraválasztásával ő lesz a 20. század utolsó erdélyi református püspöke. A politikai változásokkal megnyílt Erdély határa, s Argentínától Ausztráliáig megkereste, megszólította a 43 országba szétszéledt magyar reformátusságot. A Svájcban székelő, de erős kelet-európai befolyás alatt álló református egyházi világszövetség nem engedte meg egy nagy, közös magyar református szervezet létrehozását, s csak egy formálisnak tűnő Magyar Református Tanácskozó Zsinat alakulhatott meg, amelynek elnökeként, vezetőjeként a világban szétszórt, szétszóródott magyar reformátusok igehirdetője lett. A Dél-Amerikában élő magyar reformátusok megkeresésének, meglátogatásának egyik kézzelfogható eredménye lett a marosvásárhelyi Bod Péter Diakóniai és Tanulmányi Ház felépítése. Püspökségének idején közel 30 új református templom épült Erdélyben, s talán így ez az évtized volt az erdélyi templomépítések leggazdagabb korszaka. Ekkor épült a kebeleai, marosagárdi, bedeszentháromsági, nyárádszentlászlói, kövesdombi (Marosvásárhely) református templom csak Maros megyében. Ekkor készül el az új, egységes énekeskönyv és liturgia, amelyekkel a bírálatok ellenére is megpróbálták egyesíteni a Kárpát-medence nyolc országába szétszórt magyar reformátusokat. Igehirdetési és tanulmányai kéttucatnyi könyvben jelentek meg, már marosvásárhelyi esperessége idején vasárnapi prédikációit hangszalagra vették, és a presbiterek azokkal indultak beteget látogatni.

Írásunk végén hadd idézzük meg egyszer a budapesti püspök, Bogárdi Szabó István méltató szavait: „Nevének méltó megörökítése azonban mindenképp igehirdetői tevékenységéhez kapcsolódik. Egyik utolsó interjújában, a Budapesti Református Teológián mintegy örökségül hagyta azt a vallomást, amelyben igehirdetői pályafutására is visszatekintett. Itt arról vallott, hogy igehirdetéseire minden esetben mondandója teljes átélésével készült. Ez teremtette meg azt a különös hatást, hogy miközben korának egyik legfelkészültebb és legtudósabb bibliamagyarozója volt, prédikációi személyes erővel hatottak.”

Csiha Kálmán közel nyolc évtizedes életútja egy kitörölhetetlen, fontos szakasz az összmagyar, különösképpen az erdélyi református egyház történetében. Püspöki szolgálatának évtizedével zárul a második keresztyén évezred. Hisszük, hogy Isten azért állította őt a legnehezebb magyar évszázad végére örálló és példamutató püspökké, hogy szépen fejeződjön

be ez a megpróbáló magyar idő, amely háborúkkal szétszakított minket, de lélekben soha el nem tudott választani egymástól. Torzóban maradt evangelizációs sorozata az egész Kárpát-medence lelki megújulásának útja volt. Nyugdíjazása után még hét évvel is legalább két évvel előre kellett meghívni, egyeztetni vele egy-egy magyarországi vagy határon túli evangelizációs heti szolgálathoz.

2007. november 7-én hunyt el szeretett városában, Marosvásárhelyen, és híveinek hatalmas tömege kísérte utolsó útjára a református temetőbe. A halála óta eltelt évtized alatt készítettek róla dokumentumfilmet, írtak emlékeztető könyvet, de életének és munkásságának objektív feltárása csak most kezdődik el.

In *Protestáns Marosvásárhely*. Szerk. Ötvös József, Berekméri Árpád-Róbert és Gálfalvi Ágnes. Dokumentum Egyesület – Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2018, 84–89.